

Starptautiskajai dzimtās valodas dienai veltītā akcija

VIETVĀRDU TALKA

Padomi vietvārdu pierakstīšanā

Vietvārdi ir ļoti dažādi un reizēm tik saauguši ar ikdienas valodu, ka tos grūti pamanīt. VIETVĀRDU talkā aicinām būt vērtīgiem un godīgiem vietu nosaukumu apzinātājiem un pierakstītājiem, lai reģistrētie vietvārdi datubāzē būtu ērti lietojami arī citiem!

Kas ir vietvārds?

Tas ir īpašvārds, kas nosauc kādu fiziogēogrāfisku objektu, piemēram, *Zilais kalns*, *Velna grava*, *Čurkstupīte* utt. Vietvārdus dēvē arī par toponīmiem. Īpaši svarīgi ir pamanīt mazos vietvārdus (mikrotoponīmus), kurus parasti noteiktā apvidū lieto vietējie iedzīvotāji, bet kurus bieži vien neatzīmē kartē. Šādiem vietvārdiem ir ļoti liela nozīme, piemēram, pētot Latvijas daudzveidīgās izloksnes, meklējot vietu saistību ar teikām un nostāstiem, pētot senas apdzīvotas vietas un pat senu pilskalnu nosaukumus. Katrs pierakstītais vietvārds var būt atslēga kādai sen risinātai mīklai!

Kur meklēt vietvārdus? *

Noteikti sāc ar savu dzimto vietu! Pārrunā ģimenes, radu vai draugu lokā, kā tiek dēvēts vietējais meža ieloks, pakalns, sils, ezera līcis, avots, tērcīte, pļava, taka, grava utt. Īpaši vērtīgas būs sarunas ar vietējiem vecāka gadagājuma cilvēkiem, kuri zina stāstīt par izzudušām muižām un aizmirstām viensētām. Vietvārdus var pierakstīt, arī dodoties ekspedīcijās uz citām vietām un pierakstot cilvēku atmiņas un stāstus. Šādā gadījumā aicinām iepriekš informēt intervējamos, ievērot intervēšanas ētiku, kā arī nepieciešamības gadījumā izmantot attiecīgo informācijas fiksēšanas formu (skatīt pielikumā).

Kā pierakstīt vietvārdus? **

Lai turpmāk vietvārds datubāzē būtu viegli un ērti atrodamas un lietojams, jānoskaidro piecas ar to saistītas detaļas:

- 1) **Nosaukums** (pamatnosaukums un paralēlnosaukumi)
- 2) **Ģeogrāfiskā objekta kategorija** (ģeogrāfiskā objekta veids)
- 3) **Lokalizācija** (pagasts vai novads, kur vietvārds atrodas)
- 4) **Sīkāks apraksts** (objekta ārējais raksturojums, sīkāks novietojuma izklāsts, nosaukuma skaidrojums teicēja interpretācijā, nostāsti, ziņas par teicēju, par vietvārdu citos avotos utt.)
- 5) **Reģistrēšanas ziņas** (pierakstītāja vārds, reģistrēšanas datums).

Obligātie un **ļoti ieteicamie** vietvārdu pieraksta lodziņi

Nosaukums	Objekta kategorija	Lokalizācija
Paralēlnosaukumi		
Komentāri		
Pierakstītāja vārds	Datums	

Piemērs no LU Latviešu valodas institūta ekspedīciju materiāliem

Vilkaste	pļava	Virbu pagastā
Vilkoms [Vilkuoms]		
Pie Klārā purviņa starp divām birzīm. Otrs nosaukums (Vilkoms) ir vecāks. Tur medījot vilki dzīti cauri.		
Silvija Raģe	1962	

Kā pierakstīt vietvārdus? **

Nosaukums. Par nosaukumu uzskatāms jebkurš vārds vai vārdu salikums (arī aprakstošs nosaukums), kas ģeogrāfisko objektu atšķir no citiem apkārtējiem, kas apzīmē nevis kuru katru objektu, bet vienu vienīgu – kaut arī vārds varbūt parasts un šķietami sugasvārdisks (*Plavele, Smiltājs*) vai arī tas šķiet nepieklājīgs. Nav vācami veikalu, uzņēmumu, iestāžu nosaukumi. Pētniekiem visvērtīgākie ir mājvārdi un dažādi āru vārdi – pļavu, māju, ciemu, sādžu, miestu, apdzīvotu vietu, pilsētu un to daļu, bijušo muižu, krogu, dzirnavu, raktuvju, cepļu, ķieģeljūru u. c. nosaukumi, ezeru, dīķu, mārkus, akaču, bedru, upju, strautu, atteku, grāvju, ūdenskritumu, atvaru, straumju, sēkļu, braslu, krāču, zvejvietu, salu, pussalu, krastu, pļavu, purvu, dumbrajū, mežu, meža vai purva salu, biržu, krūmāju, izcirtumu, ataugu, stigu, ganību, aploku, lauku jeb firumu, atmatu, noru, klajumu, kalnu, pilskalnu, pakalnu, leju, ieleju, gravu, alu, ceļu, taku, tiltu, laipu, akmeņu, koku, senču kulta vietu, kapu, kapkalnu, rakumu u. c. objektu nosaukumi.

Pamatnosaukums. Par pamatnosaukumu atzīstama visbiežāk lietotā vietvārda forma, ko lieto vietējie iedzīvotāji (reizēm tas nesakrīt ar vietvārda oficiālo pierakstu). Pierakstot vietvārdu, precīzi jāreģistrē tā rakstība un, ja iespējams (īpaši – ja tā atšķiras no rakstības), arī izruna, to norādot komentāru lodziņā kvadrātikavās (vairāk par fonētisko transkripciju skatīt Vietvārdu vākšanas instrukcijas PDF).

Paralēlnosaukumi. Par paralēlnosaukumiem uzlūkojami citi vietas nosaukumi, kas netiek tik bieži lietoti vai ko izmanto citi – teicējam apkārtējie iedzīvotāji. Tie jāpieraksta arī tad, ja atšķirības ir niecīgas (piemēram, *Piekalna pļava* un *Piekalnes pļava, Lielais pūrs* un *Lielais purvs*).

Ģeogrāfiskā objekta kategorija. Ģeogrāfiskā objekta kategoriju izvēlas no piedāvātā objektu veidu saraksta: akacis, akmens, akmeņu krāvums, ala, apdzīvota vieta, apgabals, apkaime, aprīņķis, apvidus, atsegums, atteka, atvars, augstiene, avots, baznīca, bāka, birzs, brasls, ceļa posms, ceļš, ciema daļa, ciems, dabas liegums, dabas parks, dabas rezervāts, darba zemnieku saimniecība (pēc 1940. gada zemes reformas), dārzs, dīķis, dīķu grupa, dzelme, dzelzceļa stacija, dzirnavas, dzirnavezers, ezera līcis, ezers, ezeru grupa, ferma, ganības, grava, grāvis, iela, ieleja, ieplaka, jauna māja, jaunsaimniecība, jūra, jūras līcis, kalns, kanāls, kapi, kapsēta, karjers, karsta kritene, kāpa, klints, koks, krauja, krāce, krogs, krūmājs, krūmi, lauks, lauksaimniecības artelis (kolhozs), lāma, leja, lidosta vai lidlauks, lielciems, līcis, līdumnieku māja, līdzenums, mašīnu un traktoru stacija, mazciems, māja, mežs, mežsargmāja, muiža, nacionālais parks, namelnieka saimniecība, neapdzīvota vieta, nogāze, novads, osta, pagasta daļa, pagasta gals, pagasts, pakalns, parks, pauguru grupa, pārceltuve, peldvieta, piekraste, piestātne, pils, pilsdrupas, pilsēta, pilsēta ar lauku teritoriju, pilsētas daļa, pilsētas lauku teritorija, pilsētciemats, pilskalns, pļava, purva daļa, purvs, pusmuiža, pussala, rajons, saimniecības ēka, sala, sādža, senkapi, senvieta, sēklis, skola, skrajciems, stacija, stiga, strauts, šaurums, šķūnis, taka, tilts, tīrelis, tīrums, tornis, upe, upes līcis, ūdenskrātuve, ūdenskritums, valsts, vasarnīcu ciems, vecupe, vējdzirnavas, vidējciems, viensēta, zemes šaurums, zemesrags, zemiene, zvejvieta.

Ja tomēr šķiet, ka neviens no piedāvātajiem objektu veidiem skaidri nenorāda objekta kategoriju, to sīkāk var aprakstīt komentāros, pirms tam no kategorijas izvēloties tuvāko objekta veida apzīmējumu vai vispārīgo „neapdzīvota vieta” vai „apdzīvota vieta” (piemēram, *Danča placis* neapdzīvota vieta Aizputē: senāk esot dejots 1958).

Lokalizācija. Vietvārda atrašanās vieta ir ļoti svarīga. Pirmām kārtām jāizraugās pagasts vai pilsēta, kur tas atrodas, un tad jānorāda tā atrašanās vieta kartē. Ja to dažādu iemeslu dēļ nav iespējams izdarīt, atrašanās vieta sīki jāapraksta komentāros. Būtu ļoti vēlams norādīt vietas koordinātas, jo tas palīdzētu daudz ātrāk un precīzāk objektu atrast dabā.

Komentāri. Komentāru sadaļas pats galvenais uzdevums ir noskaidrot, kāpēc objektu tā sauc. Tas jānoskaidro gan „runīgajiem” vietvārdiem (piemēram, *Rudzulauks, Priedulājs*), gan – jo īpaši – neskaidrajiem nosaukumiem. Ja tas nav zināms, vajadzētu par pļavām, mežiem var noskaidrot, kas tajos aug; par kalniem, firumiem var noskaidrot, kas tos veido, kas tajos īpašs, ar kādu notikumu tas saistās.

Pavisam jauki, ja vācējs to pats var apskatīt un aprakstīt: kalniem – lielumu, zemes sastāvu, zemes labumu, ezeriem – lielumu, formu, dziļumu, upēm – straujumu, krastu formu, no kurienes iztek, kur ietek, pļavām, mežiem – tajos augošos augus, formu, lielumu utt.

Šajā sadaļā var rakstīt arī visu citu, kas par vietvārdu zināms – kad vieta tā saukta, kas devis vārdu, kurās mājās to tā sauc, kuros rakstu avotos tas pieminēts, kādiem objektiem līdzās tas atrodas, kādi notikumi, nostāsti, teikas ar tiem saistās utt. Te var rakstīt arī ziņas par teicēju (ja teicējs tam piekritis) – vai viņš ir vietējais iedzīvotājs vai – ja ienācējs – no kura pagasta šeit ieradies utt.

Reģistrēšanas ziņas – pierakstītāja vārds, reģistrēšanas datums. Pats galvenais šajā sadaļā ir reģistrēšanas datums – gadskaitlis.

Pirms dodies vākt vietvārdus *

1. Noskaidro vietējos iedzīvotājus, kuri attiecīgajā teritorijā dzīvojuši visu mūžu vai ļoti ilgu laiku, – viņus vajadzētu aptaujāt pirmos.
2. Apzini jau savāktos vietvārdus, lai tad, kad izzināti teicēja paša atmiņā glabātie vietvārdi, varētu noskaidrot, vai tos vēl atceras un kādi ir to izzušanas cēloņi. Šim nolūkam var izmantot, piemēram, Jura Plāķa vietvārdu vākus (*Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi. I daļa. Kurzemes vārdi.* Sast. J. Plāķis. *Latvijas Universitātes Raksti. Filoloģijas un filosofijas fakultātes serija.* IV sēj., Nr. 1. Rīga, 1936; *Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi. II daļa. Zemgales vārdi.* Sast. J. Plāķis. *Latvijas Universitātes Raksti. Filoloģijas un filosofijas fakultātes serija.* V sēj., Nr. 5. Rīga, 1939), Jāņa Endzelīna vietvārdu apkopojumus (Endzelīns J. *Latvijas PSR vietvārdi.* 11–12 d. Rīga, 1956–1961; Endzelīns J. *Latvijas vietu vārdi.* I d.: *Vidzemes vārdi.* Rīga, 1922; Endzelīns J. *Latvijas vietu vārdi.* II d.: *Kurzemes un Latgales vārdi.* Rīga, 1925) un citus izdevumus.
3. Atgādinī sev visus ģeogrāfisko objektu veidus: ūdeņus, reljefa formas, vides objektus, lai neaizmirstas pajautāt par visām ģeogrāfisko objektu kategorijām.
4. Atkārto intervēšanas pamatlikumu: neteikt priekšā, bet uzvedināt!

Kā reģistrēties datubāzē?

No 23. februāra dodies uz Tautas vietvārdu datubāzi <https://db.lulavi.lv/vietvardi/>, kas ir LU Latviešu valodas institūta izveidota platforma vietvārdu reģistrēšanai, kurā ikviens var ierakstīt zināmos un atrastos vietvārdus jebkurā Latvijas pagastā, reģistrējies un ievadi vietu nosaukumus ar tā obligātajām sadaļām vai precizē, papildini jau esošos vietvārdus.

Esi aktīvs un aicini iesaistīties draugus un kolēģus!

Pierakstot vietvārdus datubāzē, dalies ar padarīto sociālajos tīklos un aicini savus draugus un kolēģus pievienoties! Aicinām būt aktīviem, arī dodoties dabā un sarunājoties ar vietējiem iedzīvotājiem! Vietvārdu talkas ietvaros aicinām sadarboties arī ar vietējām bibliotēkām, muzejiem, aktīviem novadpētniekiem, vietvārdu zinātājiem, kā arī organizēt tematiskus pasākumus, atmiņu un stāstu vakarus, izglītojošas ekskursijas un ekspedīcijas pa dzimto vai tuvējo novadu.

Čaklākā talcinieka un krāšņākā novada statuss

Vietvārdu talka tiek atklāta 2017. gada 23. februārī. Tā ilgs līdz 30. septembrim un tiks noslēgta šāgada 20. oktobrī. Vietvārdu talkas laikā datubāzē <https://db.lulavi.lv/vietvardi/> katru mēnesi tiks noteikts čaklākais talcinieks, kurš no sava datubāzes profila būs reģistrējis visvairāk vietvārdu (līdzīgu rezultātu gadījumā tiks vērtēta sniegtās informācijas kvalitāte un precizitāte). Čaklāko statuss tiek vērtēts katru mēnesi (martā, aprīlī, maijā, jūnijā, jūlijā, augustā, septembrī) no jauna (cik vienību mēneša laikā tiek pierakstīts).

Katru mēnesi tiks noteikti arī krāšņākie novadi atbilstoši novadnieku aktivitātei, kā arī pierakstītāju aktivitātei, kas sniedz informāciju par konkrēto novadu. Pierakstīto vietvārdu intensitāte attiecīgajā novadā vai par novadu parādīsies datubāzes kartē katra mēneša sākumā.

Kontakti

Jautājumu vai neskaidrību gadījumā aicinām sazināties, rakstot e-pasta vēstuli LU Latviešu valodas institūta pētniecei Sandai Rapai (sanda.rapa@inbox.lv).

VIENOŠANĀS AR ATMIŅU SNIEDZĒJU (PARAUGS)

(IZDRUKĀTO VIENOŠANOS PARAKSTA DĪVOS EKSEMPLĀROS UN VIENU ORIGINĀLU IESNIEDZ INSTITŪCIJAI, KURAI TIEK NODOTA PIERAKSTITĀ INFORMĀCIJA)

Atmiņu sniedzējs Vārds, uzvārds Dzimšanas datums un vieta Adrese Telefona numurs E-pasta adrese	Intervētājs Vārds, uzvārds Dzimšanas datums un vieta Adrese Telefona numurs E-pasta adrese
Intervijas norise Gads ..... mēnesis..... datums ..... plkst. .... Ilgums ..... min..... Vieta.....	
Vienošanās Es, _____, neiebilstu, ja manis sniegtā informācija tiks nodota atmiņas institūciju kolekcijām un būs pieejama trešajām personām. Neiebilstu, ja pievienotais vizuālais materiāls un sniegtā informācija, apkopotā veidā vai atsevišķos gadījumos citējot, tiks izmantota pētnieciskiem nolūkiem vai iekļauta vēsturisko liecību popularizēšanas materiālos, minot autoru. Uzņemos pilnu atbildību par sniegtās informācijas saturu un apstiprinu, ka tajā nav izmantots svešs intelektuālais vai ar autortiesībām aizsargāts materiāls. Nosaku šādus ierobežojumus atmiņu izmantošanā:	
Paraksti Atmiņu sniedzējs	Intervētājs

Atmiņu sniedzējs Vārds, uzvārds Dzimšanas datums un vieta Adrese Telefona numurs E-pasta adrese	Intervētājs Vārds, uzvārds Dzimšanas datums un vieta Adrese Telefona numurs E-pasta adrese
Intervijas norise Gads ..... mēnesis..... datums ..... plkst. .... Ilgums ..... min..... Vieta.....	
Vienošanās Es, _____, neiebilstu, ja manis sniegtā informācija tiks nodota atmiņas institūciju kolekcijām un būs pieejama trešajām personām. Neiebilstu, ja pievienotais vizuālais materiāls un sniegtā informācija, apkopotā veidā vai atsevišķos gadījumos citējot, tiks izmantota pētnieciskiem nolūkiem vai iekļauta vēsturisko liecību popularizēšanas materiālos, minot autoru. Uzņemos pilnu atbildību par sniegtās informācijas saturu un apstiprinu, ka tajā nav izmantots svešs intelektuālais vai ar autortiesībām aizsargāts materiāls. Nosaku šādus ierobežojumus atmiņu izmantošanā:	
Paraksti Atmiņu sniedzējs	Intervētājs